

Tidlo

Vikminne Bibliotek

UTUR STUBBOTAN ROT

Carl von Linné vid 67 års ålder.
Oljemålning av Per Krafft d.ä. 1774, utförd på beställning av Kungl.
Vetenskapsakademien.

UTUR STUBBOTAN ROT

Essäer till 200-årsminnet av

Carl von Linnés död

utgivna av Kungl. Vetenskapsakademien

under redaktion av Ragnar Granit

Författare:

Gunnar Broberg · Abraham Bäck · Carl-Johan Clemedson

Gunnar Eriksson · Eric Fabricius · Ragnar Granit

Åke Gustafsson · Bengt Jonsell · James L. Larson

Patrick Sourander · Birger Strandell · Carl-Otto von Sydow

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM

ISBN 91-1-783182-2

© respektive författare 1978

Stockholm 1978. Norstedts Tryckeri 787050

INNEHÅLL

Ragnar Granit

Företal 7

PERSON- OCH KULTURHISTORIA

Abraham Bäck

Åminnelsetal över Herr Carl von Linné 11

Gunnar Eriksson

Linné, Thunberg och Elias Fries 27

Ragnar Granit

Banks och Solander – två vänner i 1700-talets London 41

Bengt Jonsell

Linnés ryska förbindelser 60

Carl-Otto von Sydow

Linné och de lyckliga lapparna 72

SYNPUNKTER PÅ DEN LINNEANSKA SYSTEMATIKEN

Åke Gustafsson

Linnés Peloria: ett monstrums historia 81

James L. Larson

Kant och Linnés Systema Naturae 99

Eric Fabricius

Systematik och etologi 108

LINNÉ OCH LÄKEKONSTEN

Carl-Johan Clemedson

Några axplock ur Linnés materia medica 131

Gunnar Broberg

Linné och willa biörngossen 149

Patrick Sourander

Den medicinska och biologiska bakgrunden till Linnés syn på nervsystemet och dess sjukdomar 165

Birger Strandell

Läkaren och medicine professorn Carl von Linné 181

Uppslaget att med en samling essäer bidra till att levandegöra 200-årsminnet av Linné väcktes inom Vetenskapsakademiens åttonde klass, den medicinska. Det har förverkligats av trenne ledamöter med förankring i botanik, biologi, medicin och vetenskaps-historia, Carl-Johan Clemedson, Ragnar Granit och Rolf Santeson. Deras uppgift har varit att vända sig till tänkbara författare, eventuellt även ge egna bidrag.

Vi får först stifta bekantskap med Linné sedd genom hans gode vän arkiatern Abraham Bäcks ögon i ett åminnelsetal i Akademi-en. (Linné var som bekant en av stiftarna och dess förste preses.) Därefter har ordet lämnats fritt för vad bidragsgivarna haft på hjärtat och i huvudet. De företräder självfallet olika områden av vetande, men i fyra uppsatser kretsar tankarna kring samma frågeställningar: huru skall man i dag se på Linnés systematik och vilka är dess värdebeständiga komponenter?

Linné själv hade klart för sig att hans system inte var slutgiltigt och inte, som vi nu säger, "naturligt". "Det går med wettenskapen som med *Cynosurus coeruleus*. Hon vissnar där hon begynt, men vidgas alt omkring." Men när vi ännu i namn på växter och djur ser "L." så ofta vara namngivaren och finner hans metod att examinera växter leva kvar i våra floror, så är dessa omständigheter på sitt vis ägnade att understryka det felaktiga i tron att en systematik nödvändigtvis behöver vara "naturlig" för att vara värdefull. Och oavsett systematiken, så skapade Linné, såsom framhålls i Gunnar Erikssons uppsats, en helt ny värld av naturkunnighet till nytta och glädje för ett mottagligt sekel.

All vetenskap måste börja med klassificering av sitt material och kriteriet på god systematik är lätt att ange: den skall ha varit användbar och behövlig i sin tid. Förutsättningen härför är att det föreligger ett rikt erfarenhetsmaterial. Åtminstone för växternas del har knappast någon människa, vare sig före eller efter Linné, sett och lärt sig själv och andra så mycket om så många olika gene-

ra och species som han, den store ordnaren. Linné visste vad han talade om och såg för den delen även till att andra fick veta det. Gud lät honom "uppspritta utur stubbotan rot" och "uppstiga till ett ansenligt träd". Han gick upp i sitt arbete med liv och själ. "Gud har ingifwit honom en sådan brinnande hog för wettenskapen, att den blifwit det aldrabehagligaste". Denna brinnande andes väldiga vetande har ännu inte förlorat sin lyskraft.

Vad jag hittills sagt besvarar delvis mina två frågor här ovan. Av de fyra uppsatser, som här nedan särskilt ägnar sig åt samma grundtema, bygger tvenne ytterst på den omständigheten att systematik och taxonomi genom utvecklingsläran förlänats ett rikare innehåll. Linnés bekymmer, när hans barnatro på skapelseaktens konstanta artmängd vacklar inför oväntade erfarenheter, ställs i Åke Gustafssons uppsats i bjärt belysning och artproblemet hyfsas till dagens perspektiv. Hurusom inte blott biokemiska utan även etologiska överensstämmelser kan följas i stamträd skildras av Eric Fabricius. Kunskapskritiken i samtiden och bland senkantianerna hade intressanta synpunkter på Linnés systematik och dessa analyseras här av James Larson. Det har råkat bli jubileumsår för två senare linneaner och berömda botaniker i Sverige, 150 år för mästarens elev och efterträdare, Carl Peter Thunberg, 100 för Elias Fries. Deras utveckling av systematiken granskas av Gunnar Eriksson.

Vi övriga bidragsgivare behöver knappast någon särskild introduktion. Men jag har velat nämna de uppsatser som bidrar till en högre och riktigare uppskattning av systematikens betydelse i naturläran än "the oft repeated contention that the systematic and descriptive biology have already fulfilled their functions and may be relegated to amateurs and to museum drudges. Species identification and description is an indispensable preliminary, but only a preliminary, to other, and perhaps more exciting and significant inquiry" (*T. Dobzhansky**, *Biology, molecular and organismic*. *Amer. Zoologist*, 1964, 4, 443–452). Särskilt i förhållande till utvecklingsläran är god systematik oundgänglig, "indispensable".

Ragnar Granit

* Dobzhansky som nyligen avlidit räknas som en av utvecklingslärans ledande forskare, bekant för en större allmänhet genom boken *Evolution, Genetics & Man*. Wiley, New York, 9th ed. 1955.